

Respons

Irak: Løsning av drapssaker i stammesystemet

Problemstilling/spørsmål:

- Er dere kjent med at mektige parter vil straffe en mindre mektig part mer eller mindre korresponderende med maktubalansen dem i mellom?
- Er det plausibelt at den mektige part statuerer sin makt slik at man dreper tre personer som hevn for drap på én?
- Er det plausibelt at de krenkede partene avviser myndighetenes initiativ til å håndtere konflikten?
- Er det plausibelt at stammene selv vil utvise vilje til å straffe den andre part, i forsøk på å gjenopprette sin ære og manifestere makt?
- Er det plausibelt at begge parter vil forsøke å gjennomføre den hevn de mener er rettmessig, parallelt med at myndighetene intervensjonerer med og straffer etter statlig lov?

Innledning

De irakiske stammenes system for konfliktløsning er meget sterkt etablert og har sine røtter tilbake til før-islamisk tid. Systemet nyter stor tillit i befolkningen, og dets effektivitet og lange historie i landet gir det langt større autoritet enn dagens sivile rettsinstanser. Etter at statens autoritet ble svekket i sanksjonsperioden på 1990-tallet, og særlig etter invasjonen i 2003, kom systemet i gang igjen etter å ha vært nærmest avvirket på 1960-, 70- og 80-tallet da staten var sterk (Carroll 2011, s. 18).

Hensikten med systemet er ”å gjenopprette freden gjennom å gjenopprette æren” – altså gjenopprette freden mellom partene ved å gjenopprette den fornærmedes ære. Til dette har stammene etablert til dels skriftlige lovkodekser. En vesentlig del av stammeledernes omdømme og identitet hviler på deres evne til å forhandle frem løsninger på vanskelige konflikter (Carroll 2011, s. 12-13).

Det fremste elementet i løsning av konflikter, også slike som involverer drap, er en materiell kompensasjon, oftest i form av penger. Forhandlingsprosessen om en løsning kalles *sulha*, og avtalen om kompensasjon kalles *fasel* (Carroll 2011, s. 12). Ved å akseptere en slik erstatning

betaler gjerningsmannens familie per definisjon den pris som blir fastsatt for at offerets familie avstår fra å bruke den rett den i utgangspunktet har til å hevne drapet (Carroll 2011, s. 16).

Er dere kjent med at mektige parter vil straffe en mindre mektig part mer eller mindre korresponderende med maktubalansen dem i mellom?

Dette er det vanskelig å få dokumentert i konkrete tilfeller. Imidlertid er det en utbredt oppfatning at utfallet av forhandlinger mellom to stammer normalt blir preget av styrkeforholdet mellom dem. Et forhold som alltid spiller inn er imidlertid at kompensasjonen ikke må settes så høyt at den ydmyker gjerningsmannens familie, eller settes så lavt at den ydmyker offerets (Carroll 2011, s. 16).

Det er dette spørsmålet som er forhandlingenes kjernesporsmål. Tankegangen er at freden mellom de to familiene må gjenopprettes på en slik måte at begge familier kommer ut av det med æren i behold.

Er det plausibelt at den mektige part statuerer sin makt slik at man dreper tre personer som hevn for drap på én?

Det normale er at det umiddelbart etter et drap innledes en prosess som starter med at gjerningsmannens familie ber sin stammeleder kontakte offerets families stammleder for å be om en "våpenhvile" ('*atwa*), slik at forhandlinger om kompensasjon kan komme i stand. Offerets stammeleder vil så legge press på offerets familie om å besinne seg og gå med på forhandlinger. Hvis '*atwa*' ikke er aktuelt, vil gjerningsmannen bli bortvist og sendt "i eksil" for en tilmålt tid, slik at forhandlinger kan starte (Carroll 2011, s. 14).

I Irak førte kaoset som utviklet seg etter den amerikanske invasjonen i 2003 til at et stort antall stammeledere falt fra eller ble forhindret i å utføre sine oppgaver i forbindelse med konfliktrelatert vold. Dette svekket bemanningen av stammenes konfliktløsningssystem, slik at selvtekt florerer. Særlig mellom 2006 og 2008 skal det ha vært ille, og situasjonen brøt samtidig ned stammeledernes autoritet. Under den verste voldsperioden i Bagdad kunne for eksempel en familie som var misfornøyd med en stammeleders avgjørelse, enkelt engasjere den herskende militsen i strøket til å likvidere det være seg enten stammelederen eller den part man hadde en tvist med (Carroll 2011, s. 19). Dette var imidlertid en høyst unormal situasjon og helt i strid med hvordan *sulha*-systemet er innrettet.

Er det plausibelt at de krenkede partene avviser myndighetenes initiativ til å håndtere konflikten?

Myndighetenes oppgave er å intervensere ved å etterforske straffbare handlinger, pågripe og tiltale en mistenkt. Domstolene, som ikke er en del av staten, dømmer og utmåler straff etter straffeloven. Stammene håndterer for sin del ofte drapssaker parallelt med politi og domstoler, eller i stedet for disse. De kan imidlertid ikke nekte politi og rettsvesen å behandle straffesaker.

Måten drapssaker blir håndtert mellom stammer ble diskutert med forskjellige kilder under Landinfos og Migrationsverkets besøk i Basra i 2011. I rapporten fra denne reisen (2012, s. 13-14) fremgår det bl.a. at drapssaker kan bli løst direkte mellom lederpersoner fra stammene, med domstolens og politiets eventuelle kjennskap og aksept.

Respons Irak: Løsning av drapssaker i stammesystemet

I rapporten (2012, s. 13) er det nevnt et eksempel der et drapsoffers familie melder drapet til politiet, evt. domstolen, om ikke annet fordi politiet har den beste kunnskapen om åstedsundersøkelser. Når en mistenkt gjerningsmann er funnet, kontakter offerets stammeleder gjerningsmannens familie og legger frem forslag om en løsning. Hver forbrytelse har sin pris. Mishandlingsaker kompenseres for eksempel med mellom 700 og 800 USD.

Dersom forslaget blir akseptert, vil domstolen frafalle et eventuelt søksmål. På den måten blir domstolen delaktig i løsningen. Domstolene er stort sett tilfredse med denne typen arrangement. Politiet er også tilfreds med det, særlig dersom stammens løsning tilfører politiet penger.

Dersom forslaget ikke blir akseptert, vil domstolen overta saken.

Ut fra sine undersøkelser i Bagdad i 2008-09, kom Katherine Blue Carroll (2011, s. 28), dosent i statsvitenskap ved Vanderbilt University i Nashville (Tennessee), frem til at dommerne ville halvere straffen eller frafalle straff helt dersom avtale om *fasel* var inngått.

Carroll (2011, s. 19) påpeker at identifisering av gjerningsmannen er en forutsetning for at *sulha*-systemet skal fungere. Har man ingen kjent gjerningsmann, har man heller ingen familie å kreve kompensasjon av. Etter det som kom frem på informasjonsinnhentingsreisen til Basra i 2011, brukes politianmeldelse ofte som en måte å få dokumentert hendelsen og skaden som er blitt forvoldt. På dette grunnlaget kan man ta saken videre til stammen. Det skal først og fremst være tyverier og kidnappinger som blir meldt til politiet. I drapssaker innen stammen vil det derimot ofte være stammen som peker ut en antatt drapsmann (Migrationsverket & Landinfo 2012, s. 14).

Sulha-systemet er utbredt over hele Irak, ikke bare i Basra. I et oppslag på nettstedet Niqash rapporterer Saleh Elias (2011) om et eksempel fra Mosul der en lokal innbygger forteller om sine egne erfaringer med systemet. Der fremgår det at systemet fungerer på tilsvarende måte som i Basra. Carrolls eksempler er for sin del hentet fra Bagdad.

Er det plausibelt at stammene selv vil utvise vilje til å straffe den andre part?

Hvis forhandlingene slår feil, kan offerets familie aktivere sin rett til å hevne drapet, eller velge å bringe det inn for sivil domstol dersom forholdet kommer inn under loven. Carroll viser her til at *fasel* i de fleste tilfeller er den løsning som blir valgt, men at hevndrap kan forekomme når *sulha*-prosessen ikke fører frem (Carroll 2011, s. 15).

En avtale om *fasel* kan også tenkes å bli brutt, men dette skal ikke forekomme ofte, da det vil få store konsekvenser for personen som bryter avtalen. Vedkommende vil i så fall bli sosialt ekskludert. Dette skal være en svært effektiv mekanisme som fører til at avtalene om *fasel* i de aller fleste tilfeller blir overholdt (Carroll 2011, s.17).

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver. Landinfos responser og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke-offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

En respons er et svar på konkrete spørsmål og problemstillinger som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo. Responser er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema eller et spørsmål, og kildegrunnlaget vil ikke nødvendigvis være like bredt som i våre temanotater. Responser er utarbeidet innenfor begrensede tidsrammer og vil i liten grad inneholde bakgrunnsinformasjon.

Opplysningene som blir lagt fram i responsene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som responsene omhandler.

Referanser

- Carroll, K. B. (2011, januar). Tribal Law and Reconciliation in the New Iraq. *Middle East Journal*, 65(1), 13-29.
- Elias, S. (2011, 18. august). Electing the chief: More democracy equals more tribal influence in Mosul. *Niqash*. Tilgjengelig fra <http://www.niqash.org/articles/?id=2922> [lastet ned 31.10.2012]
- Migrationsverket & Landinfo (2012, 3. juli). *Basra. Rapport från svenska Migrationsverkets och norska Landinfos utredningsresa till Basra, södra Irak, 15 – 20 oktober 2011*. Norrköping: Migrationsverket. Tilgjengelig via Landinfo http://www.landinfo.no/asset/2106/1/2106_1.pdf [lastet ned 31.10.2012]

© Landinfo 2012

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.